

Krono celotnega zbornika pa predstavlja Ferrarinov nastopni govor na padovanski univerzi iz leta 1949 „Filologija kot totalna eksegeza individualnega“ (str. 391—417), v katerem daje pisec vizijo naše znanosti v vseh njenih svetovno-nazorskih, zgodovinskih in konkretnih filoloških razsežnostih. Za vsako, tudi najbolj drobno in neopazno besedo (in kot primer navaja latinsko enklitiko *-que*) išče misel, globlji smisel, idejo. Zato sta mu filologija in filozofija nerazdružni v zgodovini naše klasične literature. „In samo iz tega razloga predstavlja tradicionalna gramatika, še posebej latinska sintaksa, ki je plod grško-rimske spekulacije in ki je najbolj kompleksna med vsemi arijsko-evropskimi sintaksami, še danes osnovno orodje za duhovno izobrazbo celih generacij in prvo propedeutiko k razumskemu mišljenju. . .“ Ta magistralni govor vsebuje toliko tehničnih in prodornih misli in prinaša tako globoko osmišljenje naše stroke, da bi ga moral prebrati vsak klasični filolog. Škoda le, da je ostal torzo in da mu manjka bibliografsko ozadje, z drugimi besedami, da ni zabeležena nobena od 73 opomb, ki so v tekstu označene nad vrsticami.

V skladu s tem svojim pogledom o intimni, nerazdružni povezanosti filologije in filozofije in o univerzalnosti filološkega pristopa najbrž tudi ni naključje, da je Ferrarino enega svojih zadnjih in najbolj osvežujočih esejev posvetil neoplatoniku Marcijanu Kapeli, njegovemu delu „O svatbi Merkurja in Filologije“ (str. 355—361). Marcijan Kapela mu je edini antični mislec, ki je filologijo postavil na piedestal filozofije: „filologija ni samo neko spoznanje, ampak je že po svoji naravi Spoznanje samo, enotna duša vseh posamičnih spoznanj“. Marcijanov podvig pomeni *reductio omnium artium ad philologiam*“ in „apoteoza Filologije ni nič drugega kot povečanje človeške misli in prodornosti“.

Naj mi bo dovoljeno, da zaključim prikaz tega zbornika z nekoliko osebno noto. Imel sem srečo, da sem tega velikega učenjaka in svojevrstnega misleca osebno poznal, in to štejem za eno svojih največjih sreč. In ker je bila večina za to srečo prikrajšana, naj jim jo vsaj za silo nadomesti branje njegovih razprav v tem zborniku.

Priljubljeno 26. II 1987.

K. Gantar
Filozofska fakulteta, Ljubljana

ALFONSO TRAINA, *Poeti latini (e neolatini) — Note e saggi filologici*. Bologna, Pàtron editore. I. serie (1. edizione 1975), 2. edizione (1986), 406 str.; II. serie (1981), 270 str.

V dveh knjigah je avtor združil kakih 50 svojih razprav, člankov, ocen in drugih prispevkov k interpretaciji latinske poezije, ki jih je objavljaval v raznih časopisih in zbornikih v četrtim stoletju 1954—1979.

Prispevki se dotikajo vseh velikih, pa tudi nekaterih manjših imen latinske poezije, od Plavta in Najvija do Seneka in Boetija. Vendar se ne ustavljajo ob mejah antike, temveč segajo daleč čeznje, do Danteja in Erazma, Pascolija in D'Annunzia. V tej zvezi zaslužijo posebno pozornost tri ocene nekaterih obsežnih antologij latinske humanistične poezije (F. Arnaldi — L. Gualdo Rosa—L. Monti Sabia, *Poeti latini del Quattrocento*, 1964; A. Perosa — J. Sparrow, *Renaissance Latin Verse*, 1979; P. Laurens — C. Balavoine, *Musae Reduces*, 1975) in pa cela serija člankov, posvečenih latinistični pesniški ustvarjalnosti velikega italijanskega pesnika Giovannija Pascolija (1855—1912). Toda težišče Trainovega razpravljanja ostaja slejkoprej na interpretaciji antičnih avtorjev, ki so jim odmerjene tri četrtine vseh prispevkov.

Avtor se nam v teh prispevkih predstavlja kot filolog („ljubitelj besede“) v najzlahnejšem pomenu. Izhodišče njegovega razpravljanja je običajno razlaga nekega verza, pesniškega izraza ali posamezne besede, na dez obrabne, pozabljene, zavržene, ki pa se v njegovi mojstrski interpretaciji izkaže kot vogelni kamen za razumevanje celotne pesniške umetnine. Vendar se njegov filološki eros ne izgublja v golem etimologiziranju in besednem paberkovanju, temveč tiplje globlje za idejo, ki se skriva za obravnavano besedo, in v luči te ideje nato osvetljuje besedno umetnino v vsej njeni celovitosti, razkriva njeno epikurejsko, platonsko ali drugačno substanco. In tako se večkrat izkaže, da je treba na osnovi enega samega doslej napačno interpretiranega verza idejno ali estetsko prevrednotiti celo pesniško umetnino.

Poleg široke jezikoslovne erudicije kaže avtor tudi izreden, zares „šesti čut“ za odkrivanje neopaznih stilnih odenkov in fines. Obsežne opombe pod črto in bibliografski dodatki kažejo presenetljivo razgledanost in ažurno informiranost po strokovni literaturi, obenem pa avtorjevo pozornost tudi do neznatnih in manj opaznih prispevkov. Tudi kjer objavlja ocene tujih razprav, se te ocene ne izživljajo v polemični nasršenosti, temveč so nekakšno organsko dopolnilo in nadaljevanje ocenjevanega dela. Nekatere ocene lahko označimo kot prave mojstrovine znanstvene kritike. Poleg že omenjenih treh ocen antologij humanistične poezije lahko kot vzor navedemo oceno disertacije Jeanine Évrard-Gillis, *La récurrence lexicale dans l'oeuvre de Catulle* (1976); to zapišem tem lažje, ker sem sam skoraj istočasno objavil oceno istega dela (Grazer Beiträge 9, 1980, 228—231) in moram priznati, da Trainova ocena, čeprav izraža precej podobno sodbo, po svoji temeljitosti in argumentiranosti precej presega moj prispevek. In kot primer stvarne polemike, ki se kljub žalitvam z nasprotni strani nikjer ne spušča pod akademski nivo, naj navedem oceni dveh izdaj Marmoralejeve knjige o Katulu (*L'ultimo Catullo*, 1952¹, 1957²).

Trainovi knjigi predstavljata zanimiv sprehod skozi rimsko poezijo: Plavt, Lukrecij, Katul, Vergilij, Horacij, Seneka — to so njegovi najljubši pesniki, h katerim se spet in spet vrača na svoji filološki poti. To seveda ni sprehod po magistralni transverzali, kakršne nam rišejo standardne literarne zgodovine in antologije, temveč prijetna hoja po obrobnih in odročnih stezah. Le redko nas povede k centralnim temam rimske literarne zgodovine, kot je npr. vprašanje t.i. Katulove mistike in religioznosti, „zarota molka“ okoli Lukrecija, razmerje med Horacijem in Avgustom itd. Pa tudi v takšnih primerih ne ostaja pri klišejski obravnavi, temveč nam s svojimi interpretacijami pripravi vedno nova prijetna presenečenja.

Prvi del Trainove zbirke razprav je v prvi izdaji izšel pred dvanajstimi leti. V drugi, dopolnjeni izdaji je na koncu dodal 65 opomb (Addenda, str. 395—406), kjer zasleduje odmev obravnavnih problemov v strokovni literaturi vse do najnovejšega datuma. Tudi te opombe so dokaz avtorjeve akribije, znanstvenega poštenja in pozornosti do kolegov in poznejših raziskovalcev, ki so njegove izsledke poglobili ali včasih tudi presegli.

K. Gantar

Primljeno, 26. II 1987.

Filozofska fakulteta, Ljubljana.

INSCRIPTIONS DE LA MÉSIE SUPÉRIEURE vol. II, Viminacium et Margum, par Miroslava Mirković, réd. Fanoula Papazoglou. Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de philosophie de l'Université de Beograd, Beograd 1986, p. 234.

Najnoviji volumen serije *Написи Горње Мезије* posvečen je antičkim epigrafskim spomenikom Viminacijuma (br. 1—314) in Marguma (br. 315—327). Kao и у ранијим свескама серије (*I Singidunum et son territoire, IV Naissus — Remesiana — Horreum Margi, VI Scupi et la region de Kumanovo*), каталогу натписа претходи студиозан историјски увод. Одговарајуће поглавље у овој свесци (стр. 21—59) пружа најпотпуније до сада реконструисану историју Виминацијума на основу литерарних, епиграфских и археолошких извора. Нарочито место у *Уводу* заузима војна проблематика: организовање војног логора у Виминацијуму, питање регрутовања, па социјалног положаја војника и ветерана и друго. Убедљиво је образложено ново датовање доласка легија VII Claudia и IV Flavia у Мезију (стр. 35—39). Супротно досадашњем веровању, Мирковић закључује да је легија VII Claudia дошла у Мезију 69. г.н.е., али није дошла одмах у Виминацијум, где њено присуство није ничим потврђено, већ тек крајем првог века, кад се Трајан спремао у рат против Дачана. Легија IV Flavia, међутим, стационарана је одмах по свом доласку, 86. г., у Виминацијум, за шта би сведочило више натписа с краја првог века, на којима је забележено име ове легије. Питање организације војске у позном царству такође је од не малог значаја, а за његово решавање, посебно на мезијском лимесу,